

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Markéta Mészárosová

Společenské vědy se zaměřením na vzdělání a přírodopis

Rádlovo pojetí víry a filozofie

Olomouc 2019

Vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a elektronické zdroje.

V Olomouci dne:

Podpis.....

Poděkování:

Děkuji PhDr. Petru Zimovi, Ph.D za odborné vedení bakalářské práce a za cenné podněty a rady při vypracování práce.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Život Emanuela Rádla	8
2.1 Studium.....	8
2.2 Doba po první světové válce.....	9
2.3 Počátky 20. a 30. let.....	9
2.4 Nemoc	10
3. Dílo	11
4. Okolnosti doby a působení Emanuela Rádla.....	13
4.1 Rozpad společnosti	15
5. Pojetí filozofie podle Emanuela Rádla	16
5.1 Pojem filozofie.....	16
5.1.1 Porozumění filozofii	17
5.2 Osobnost filozofa.....	18
5.3 Počátek filozofie	19
5.4 Konec filozofie	20
5.5 Morální řád	20
5.5.1 Formování morálního řádu.....	21
5.5.2 Námitky proti víře v morální řád	21
5.5.3 Postoj křesťanství k morálnímu světovému řádu.....	21
5.5.4 Důsledky malé víry v morálnost a morální řád.....	23
5.5.5 Rozum a vůle	23
5.6 Křesťanství jako plán obnovy světa.....	24
5.7 Příroda a mravní zákon	25
5.8 Živé bytosti	25
5.9 Morální svět	27

5.9.1	Víra v morálním světě.....	27
6.	Pojetí víry	29
6.1	Rozdíl mezi věděním a učením.....	30
6.2	Vztah vědy a víry	30
6.2.1	Podstata sporu	30
6.3	Víra v Boha.....	31
6.3.1	Zjevení	32
6.3.2	Ježíš a evangelia.....	32
6.3.3	Srovnání jednání Ježíše a Sokrata.....	35
7.	Využití tématu ve výuce občanské výchovy pro základní a střední školy	36
8.	Závěr.....	39
9.	Prameny a literatura.....	40
10.	Elektronické zdroje	41
11.	Přílohy.....	42
12.	Anotace	43

1. Úvod

Tématem a cílem mé bakalářské práce je Rádlovo pojetí víry a filozofie. Toto téma jsem si zvolila na základě mého bližšího zájmu dozvědět se více o osobnosti Emanuela Rádla, která není příliš v povědomí lidí ve společnosti známá. Z tohoto důvodu bych chtěla tuto osobnost v rámci moji bakalářské práce více přiblížit lidem, kteří si tuto práci budou číst a zprostředkovat jim přínosné filozofické myšlenky, problémy a skutečnosti, kterými se Emanuel Rádl zabýval. Na osobnost Emanuela Rádla můžeme pohlížet z několika úhlu pohledu, jelikož byl biologem, fyziologem, vlastencem, augustiniánem fungující jako novic, katolíkem a filozofem.

V práci se zabývám osobním životem Emanuela Rádla a zmiňuji okolnosti doby a současně jeho působení v průběhu let. Propojuji dvě roviny a to jeho pojetí filozofie a víry, kterou pojmám jako vědeckou a náboženskou. Jako filozof a biolog napsal řadu zajímavých publikací, které zmiňuji v mé práci. Jeho filozofické myšlenky, postřehy jsou bohaté a hluboké, tudíž i pro některé jeho současníky byly těžko pochopitelné.

V pojetí filozofie specifikuji pojmy jako je filozof, filozofie. V rámci filozofie pak význam pojmu morálky, morálního řádu, pravdy, svědomí. Soustředím se na počátky filozofie, konec filozofie, jednání člověka ve světě, které působí vlivem rozumu a vůle. Pojetí víry specifikuji na víru v jednoho Boha, kdy stěžením je křesťanství, které považuje Emanuel Rádl za možný plán obnovy světa.

V poslední části práce se zabývám uplatněním tématu v praxi pro žáky základních a středních škol. Mimo jiné také způsoby, jak pojmout, uchopit, využít informace, myšlenky osobnosti Emanuela Rádla. Jeho odkaz je obsáhlý, protože se zabýval tématy, které byli ve společnosti aktuální, se kterými v tu chvíli společnost pomyslně bojovala. Zabýval se tématem morálnosti, vlastenectví, etiky.

Cílem mé práce je poskytnout informace ze života a díla osobnosti Emanuela Rádla, který jako vědec, filozof, biolog, fyziolog, přispěl významně svými poznatky. Poskytnout základní pojmy, kterými se především jako filozof zabýval a některé jeho filozofické myšlenky opřít o ty, které získal a uplatňoval jako biolog. Poskytnout širší rozhled a zamyslet se nad tím, co se snažil jako člověk říct lidstvu.

2. Život Emanuela Rádl

Emanuel Rádl pocházející z obce Pyšely se narodil 21.12.1873. Jeho otec pracoval jako hrnčíř a matka jako podomní obchodnice s textilem. Rodiče pocházeli ze slabých ekonomických poměrů a své děti vychovávali ve skromných podmínkách. Tyto okolnosti jsou pravděpodobným důvodem jeho budoucí sociální orientace a angažovanosti v této oblasti.

Jeho matka se jako praktická žena mladého studenta často ptala na jeho osobní postoj ke studiu, vědě a vůbec k praktickému životu jako takovému. Narodil se jako druhorozený, měl šest sourozenců. Pomáhal matce v obchodě i v jejich malém hospodářství, kde se pokoušel křížit holuby, pitvat ptáky, žáby a s oblibou dělal různé pokusy při kterých si dělal poznámky a své výsledky si zaznamenával.¹

2.1 Studium

Po obecné škole v Pyšelicích začal Emanuel Rádl studovat v Benešově, kde absolvoval čtyři nižší třídy v piaristickém gymnáziu. Do vyššího gymnázia nastoupil v Domažlicích, kde na něho kladně zapůsobil jeho učitel, překladatel Antonín Škoda, který prohloubil jeho zájem o klasickou filozofii. Po studiu se na přání rodiny rozhodl působit jako novic v augustiniánském klášteře.

Po dvou letech odešel z kláštera, ale i nadále zůstal věřícím člověkem. S augustiniány se přátelsky rozešel a v Dolním Ročově je často navštěvoval. Mohl se zde setkat i s Gregorem Mendelem pozdějším zakladatelem genetiky a přírodovědcem, který byl také augustinián. Přihlásil se ke studiu přírodních věd na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Mezi hlavní předměty, které si zapsal na pražské univerzitě patřil přírodopis, matematika, fyzika, němčina a čeština.

Měl nechuť k pozitivismu především k samotnému teoretickému mechanismu a jeho metodologii. S učením vitalismu se seznámil jako student na univerzitě. Četl brožury německého biologa, filozofa H. Driesche. Při studiu vitalismu pochopil, že sám vitalismus nestačí, protože Driesche nad ním neviděl vládu morálnosti. Za lidskou společnost považoval například manželství, stát, církve, jež měla být pouhou náhodou. Přesto poukazoval na to, že ve skutečnosti existuje mezi lidmi vláda programů, které lidé znají a kterým se podřizují.

¹ Emanuel Rádl [online]. web: Sociologická encyklopedie, Miroslav Petrušek, 2017 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/R%C3%A1dl_Emanuel

Rádl následně působil jako středoškolský profesor na gymnáziu v Plzni, reálce v Pardubicích a na gymnáziu v Praze. Studenti ho chovali v oblibě, protože s nimi trávil aktivně čas i mimo vyučování a spolu s nimi prováděl v botanické zahradě různé experimenty.²

2.2 Doba po první světové válce

Za první světové války byla Rádlovi odňata profesura, protože on i jeho rodina se přátelili s rodinou Masarykovou. V roce 1919 byl jmenován profesorem přírodní filozofie. Tento dekret byl podepsán samotným Masarykem.³ Ovšem po rozdělení Filozofické fakulty začal působil na Přírodovědné fakultě. Po první světové válce se mezi Rádlem a Masarykem začaly prohlubovat spory. Rádl otevřeně kritizoval Masaryka za to, že jmenoval básníka Machara jako inspektora Československé armády. Druhý spor se týkal sčítání lidu, ve kterém se objevily nepřesné a falešné údaje o Němcích. Přesto se ale spory mezi nimi urovnaly.

Jako jeden z přívrženců Masarykova realismu a realistického hnutí založil 1919 Realistický klub společně se Zdeňkem Nejedlým. Klub měl navazovat na tradici České strany realistické a být pokrokovým. Roku 1920 se v programových diskuzích Klub rozdělil na skupinu kolem Rádla, která se hlásila k sociální demokracii a skupinu Nejedlého. Emanuel Rádl se stal členem nové redakce Česká mysl. V Domažlicích se v roce 1907 oženil s dcerou notáře Marií Ptáčníkovou se kterou měl dvě dcery a syna Emanuela, který zemřel druhý den po křtu.⁴

2.3 Počátky 20. a 30. let

Od počátku 20.let vytýkal některým mladším českým filozofům přehnané soustředování se na filozofické otázky a přehlížení myšlenek samotného Masaryka. O tom psal polemické brožury a knihy o problémech demokracie, o „české otázce,“ národnostní politice, ženské otázce, alkoholismu, o pověrách a okultních vědách. Také se zabýval

² Emanuel Rádl [online]. web: Sociologická encyklopedie, Miroslav Petrušek, 2017 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/R%C3%A1dl_Emanuel

³ HERMANN, T. – Markoš. *Emanuel Rádl - vědec a filosof*. Praha: Oikoymenh, 2004. ISBN 80-7298-107-2. ISSN 1213-1199. str. 681

⁴ Emanuel Rádl [online]. web: Sociologická encyklopedie, Sociologický ústav AV ČR, 2018 [cit. 2019-03-21]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/R%C3%A1dl_Emanuel

vztahem církve a státu a svou pozornost věnoval i reformě českého školství. Na Masaryka navazoval svým důrazem na etickou látku v rámci filozofie, úlohu náboženství a život člověka i společnosti.

Stal se spolupracovníkem organizace YMCA, díky které se přiklonil na stranu protestantismu. YMCA vydávala Rádlovy přednášky jako samostatné tisky v účasti na založení a řízení filozoficko-teologické Křesťanské revue. Mimo jiné byl zakladatelem České ligy pro lidská práva. Při cestě kolem světa se seznámil s východním myšlením a to ho inspirovalo k napsání knihy *Západ a Východ*.⁵

2.4 Nemoc

Z veřejného života ho dva roky potom, co převzal moc Adolf Hitler, vyloučila dlouhodobá závažná nemoc. Přestal pracovat a dostal se do úplné sociální izolace. Dva dny před vypálením Lidic zemřel, tedy 12.5.1942 v Praze, jeho pozůstatky byly uloženy do rodinného hrobu v Liboci, avšak jeho jméno na náhrobní desce uvedeno není.⁶

Je pravděpodobné, že důsledkem propuknutí nemoci byla složitá situace uvnitř společnosti, kterou těžce nesl a všechny události, které se ve světě děly. Rádl tušil, že přicházející katastrofa bude mít hluboký neblahý dopad na národní život, tak i na celý svět. Evropa zachvácená fašismem byla neschopna se bránit. Po válce byla rozdělena do dvou mimoevropských mocenských sfér. Československá republika se stala protektorátní zemí a byla podrobena okupačnímu tlaku ze strany Němců, kteří ji zbavili svéprávnosti a to nejen politické, ale mimo jiné i kulturní. V té době ztratilo hodně Rádlových univerzitních kolegů postavení vysokoškolských učitelů, osobní svobodu i vlastní život. Rádl by s největší pravděpodobností dopadl stejně jako jeho kolegové, kdyby dřív neonemocněl a nemoc mu nevezala síly veřejně působit.⁷

⁵ Emanuel Rádl [online]. web: Sociologická encyklopedie, Sociologický ústav AV ČR, 2018 [cit. 2019-03-21]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/R%C3%A1dl_Emanuel

⁶ HERMANN, T. – Markoš. *Emanuel Rádl - vědec a filosof*. Praha: Oikoyomenh, 2004. ISBN 80-7298-107-2. ISSN 1213-1199. str. 680-681

⁷ HEJDÁNEK, Ladislav. *Filozofický časopis: Filosofie a společnost*. Praha: ACADEMIA, 1990, XXXVIII (1-2). ISSN 0015 - 1831. str. 59-60

3. Dílo

Emanuel Rádl napsal za svého života mnoho knižních publikací, sborníků, časopiseckých příspěvků. V jednotlivých dílech si pokládal vědecké, historické otázky, které měly donutit čtenáře k zamyšlení se. Tyto otázky se snažil formulovat tak, aby nevyložil přímo podstatu svých názorů. Mluvil pouze v náznacích, narážkách, nápovědích. Někdy pronesl soud nad myslitelem, vědcem, vychovatelem, nebo spisovatelem a nabádal k určitým důsledkům, které se mohly zdát být nesmyslné a nemožné.

Díky spolupráci s YMCA (Young Men's Christian Association), která vydala řadu jeho přednášek jako samostatné tisky, se přikláněl k protestantismu. Ovlivnilo ho i řízení filozoficko - teologické Křesťanské revue z roku 1927. První číslo časopisu obsahovalo článek Filozofie a teologie, ve kterém se Emanuel Rádl zabýval vztahem náboženství a vědy. Článek je považován za jednu z eticky nejcennějších úvah, protože je důkazem jeho velikosti ve filozofování i jeho duchaplnosti.

Roku 1922 po absolvování cesty kolem světa byla vydána publikace Západ a východ. Cílem jeho cesty byla touha poznat zdejší filozofie. V knize kriticky reflektuje a porovnává vztah, odlišnosti mezi západním a východním typem myšlení.

Na sklonku života napsal knihu Útěcha z filozofie, která byla úvodem k podstatě jeho filozofických názorů, které se pokoušel formulovat v celém svém životním díle, a které musel delší dobu přezkoumávat. Kniha vznikla v době jeho nemoci, kdy se vyhýbal veřejnému životu a žil v ústraní. Emanuel Rádl ji označil za svůj filozofický odkaz, protože se mu na sklonku života stala filozofie jedinou útěchou, jediným štěstím.

Věnoval se oborům biologie a fyziologie a na základě toho vydal dílo Dějiny vývojových teorií v biologii XIX. století. Tato práce uvedla Rádla jako filozofa přírody a přírodních věd. Rádl se v knize nezabýval pouze samotnou biologickou teorií, ale i dobovým kontextem s širším historickým rámcem. Stěžejní část díla se věnuje teorii Darwina. Tato teorie není podle něj pouze záležitost vědy, ale i podnět, který radikálně mění sociokulturní poměry doby. Nevytváří nový filozofický systém, který by byl nadřazen dějinám, ale hledá systém v dějinách. V díle se kromě toho snaží postihnout kulturní dějiny a dějiny idejí. Zabývá se otázkami vědecké kultury, vztahu vědy a pravdy, proměnami fyziky a chemie

v evolučních dějinách přírody i užitečnosti podobných zvrátů. Zabývá se postojem k naturalismu a kritizuje evoluční biologismus.⁸

K sepsání knihy, *Romantická věda*, ho vedlo zamýšlení se nad vědou „romantickou“ a „moderní.“ Romantickou vědu pokládal za polovičatě objektivní, protože byla založena na citech a přecitlivělosti. V této souvislosti pokračoval a rozvíjel filozofii před Johannem Wolfgangem Goethem a Imanuelem Kantem i nastupující filozofii Johanna Gottlieba Fichteho, Fiedricha Schellinga, Arthura Schopenhauera, Georga Wilhelma a Friedricha Hegela. V knize *Moderní věda* upozorňuje na skutečný přirozený svět, který se mu změnil ve vědecké pojmy beze smyslu.

Názor na dosavadní filozofii vyjádřil ve své publikaci *Dějiny filozofie*, ve které mu nešlo o popisování pouhé minulosti obvyklých dějin filozofie, ale spíše o přítomnost a budoucnost. Tímto způsobem se minulost projevila v živém světle. Kniha je shrnujícím výkladem filozofického myšlení. Jedná se o osobitou interpretaci hodnotící filozofické koncepce z hlediska ideového zaměření autora.⁹

V roce 1928 vyšel Rádlův spis *Válka Čechů s Němci*, ve kterém šlo o fundovanou kritiku nacionalistické politiky nového státu Československa. Tato problematika se výrazně dotýkala českých Němců. Rádl se zde zabývá konceptem demokracie, obsahující i kritiku mýtu lidu a státu snažící se podat určitou filozofii míru mezi dvěma starými sousedy. V další části se zaměřuje na kritiku „čechoslovakismu“, kdy tento koncept považoval za škodící a nebezpečný pro Čechy, Slováky i stát, ve kterém se vyvolaly autonomistické postoje a reakce.¹⁰

⁸ Emanuel Rádl [online]. web: Sociologická encyklopedie, Sociologický ústav AV ČR, 2018 [cit. 2019-03-21]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/R%C3%A1dl_Emanuel

⁹ Tamtéž

¹⁰ Tamtéž

4. Okolnosti doby a působení Emanuela Rádl

V období první světové války byl Rádl otřesen rozpadem starého carského režimu v Rusku, kde zvítězili bolševici. Z principu šlo o zdání, které se jevilo jako správné, nebo nesprávné, co bylo viděno v dobrém světle a co naopak ve špatném. Co bylo dovoleným a co naopak dovoleno nebylo, co se zdálo být spravedlivé a co bylo už bezprávní. Rádl projevoval vůči Marxově filozofii respekt, protože dokázala člověka přitáhnout. „Věděl kolik pravdy měl Marx, když tvrdil, že naše mravnost, naše náboženství, naše národní ideály se často mění podle našeho majetku. Ale nevěřil tomu, že Marx vystihl podstatu lidského života, že porozuměl smyslu lidských dějin a hloubce lidské duše.”¹¹ Bylo mu zakázáno vyučovat na univerzitě, ale přelomový byl rok 1918, kdy mu výuka byla dovolena.

V období let 1918 - 1938 přesahoval hloubkou svého pohledu, pronikavostí svého myšlení a životností svého zájmu všechny ostatní české filosofy. V akademickém kruhu dráždil své kolegy svým filozofováním i nezvyklostí stylu polemiky. Kritizoval povrchnost jejich odborného učení, která nepronikla do životní praxe. Žil myšlenkami světových myslitelů a přitom se pokoušel odpovídat na otázky společnosti, naslouchat svému okolí. Přesto nebyl považován za důležitou postavu v období první republiky, protože si stál pevně za svým názorem a nebál se ho dát veřejně najevo.

Roku 1918 vzniklo hnutí Zpět k husictví a českobratrství. Inteligence vnímala hnutí velmi pozitivně jako duchovní probuzení. Josef Pekař, historik, hájil kult svatého Jana Nepomuckého proti období pokroku, které stálo proti tradici. Čeští nacionalisté se dovolávali lidového vlastenectví a čeští agráři se zaměřili na tradici, aby upevnili své konzervativní plány. Socialisté naopak prosazovali myšlenku pracujícího lidu, aby právě oni mohli rozhodnout, co se jim líbí a co ne. Rádl využil příležitosti a vyložil své zásady filozofie. Vyznával princip prostoty, že i neučený, jednoduchý člověk může pomoci porozumět těžkým filozofickým otázkám. Přesto i prostý člověk se musí dle Rádl podrobit pravdě a zákonům, které ho převyšují.

Po první světové válce uvažoval o zradě inteligence a o lidových masách, kteří jsou hlavními budovateli náboženství a demokracie. Obával se davové vzpoury. Nabádal, aby nikdo nespolehal na masové organizace, ale spíše poslouchal hlas svého svědomí. Po světové válce se v Německu rozšířil pesimismus v důsledku myšlení Barucha Spinozy a

¹¹ HROMÁDKA, Josef L. *Emanuel Rádl. Don Quijote české filozofie*. 3. vydání. Brno: L. Marek. ISBN 80-86263-66-5. str. 23

Georga Wilhelma Friedricha Hegela. Rádl ostře vyčítal Oswaldu Spenglerovi, že předpovídal zániknutí západu. Jeho úkolem totiž nebylo předpovídat ani popisovat, ale bojovat proti tomu co si myslel, že může nastat a upozorňovat na to, co se může stát. Tento úkol je podle Rádla poslání filozofa. Příčinou předvídané katastrofy byl nedostatek víry ve filozofii.

„Naše věda a filozofie, náboženství a církve, stát a politika musí být ve službách bratrství mezi všemi lidmi. Naším úkolem je chránit slabého proti silnému, chudého proti bohatému, bezmocného proti mocnému, dítě proti svévoli starších, ženu proti brutalitě mužů, bezbranný plod v lůně matčině, když jej chtějí lidé lehkomyšlní a sobečtí zabít, protože se jim stal nepohodlným. Evangelium Ježíšovo je evangelium chudých.“¹²

Rádl začal úzce spolupracovat s teologem Josefem L. Hromádkou a společnými silami založili časopis *Křesťanská revue* nesoucí se v duchu myšlenek Masaryka a sdružení křesťanských akademiků YMCA. Rádl jako stoupenec určitých Masarykových názorů vnímal jeho myšlenky spíše jako dobré nápady. V Masarykovi viděl především člověka, který dokázal samostatně přemýšlet o podstatných věcech. Byl přesvědčen o tom, že každý člověk má svou vlastní filozofii, svou pravdu. „Pravda není ani ve vědě, ani ve filozofii, jest jen v každém člověku samotném. Jen, čemu sám tak pevně věřím, že mne žádné dokazování, žádné vyvracení ve víře nezvyklá, jen to je pravda a jen touto svou pravdou mohu měřit svět od chloupků broučích až do učení Kantů a Darwinů. A tak skončeme tím: Kant, Darwin, Haeckel, Mareš, všichni mají pravdu. Ale pravdou nejsou ty formulky, které čteme v jejich knihách a které kážou jejich žáci, nýbrž živá pravda jest jen to, co tyto učence k jejich spisům, jejich výrokům vedlo, to neuvědomělé, co jen někdy a bez vůle lidské do vědomí prozáří, co však člověka v jeho jednání vede, co celému jeho životu dává smysl.“¹³

Zároveň byl Rádl výbušný a neakademický jako Haeckel, Tolstoj, Paracelsus, Nietzsche. Rádl se v reálném politickém životě nějak neprosadil a řešení otázky občanské integrace národnostních menšin bylo ztíženo přicházejícím nacismem. V době nastupujícího nacismu nebyly jeho myšlenky v oblibě. Panovala snaha odněmčení se. Žil v duševním napětí, ze situace, ve které se národ ocitl. Trápily ho národní myšlenky, ale přesto zakládal politické kluby a sdružení. Při svých přednáškách byl neustále ve střehu a sledoval, čím

¹² HROMÁDKA, Josef L. *Emanuel Rádl. Don Quijote české filosofie*. 3. vydání. Brno: L. Marek. ISBN 80-86263-66-5. str. 27-28

¹³ RÁDL, Emanuel. *Dějiny vývojových teorií*. Praha: Jan Laichter, 1909, str. 551

zrovna žila společnost, jakými touhami a zamýšlel se nad tím, jak by dokázal překonat lidské předsudky a vymítat jejich nesprávné uvažování a názory.¹⁴

„Rádl byl oddaný českému národu, odhaloval nedostatky českého života a volal po spolehlivějších základech národní a státní svobody. Byl to muž pokrokových tužeb, a přece věděl, že stojíme na přelomu věků a že staré pokrokové ideály nestačí pro blížící se krizi.“¹⁵

4.1 Rozpad společnosti

Rozpadnutí společnosti si vysvětloval hlavně stále prohlubující náboženskou skepsí, kdy společnost a vůbec celá Evropa byla roztržena na jednotlivé rasy, kmeny, národy. Suverénní státy se ocitly bez duchovní a mravní ideje, která by je všechny spojovala. Evropa přestala věřit v nadstátní a nadnárodní duchovní autoritu, která formovala a sdružovala lidi do jednoho celku v oblasti křesťansko-kulturní. V minulosti to byl Ježíš, středověká církev a ve dvacátém století Tomáš Garrigue Masaryk. Zdroj novodobé myšlenkové a později i duchovní krize existoval dle Rádla již před Kantem, kdy jeho myšlenkový a filozofický postoj, zdůrazňující subjektivní stránku poznávání, hodnocení, byl spíše pouze okrajovým.

Učení nové doby tvrdilo, že příroda je mrtvá a že člověk k ní nemá organický vztah, protože žije sám pro sebe, ve svém rozumu. Myšlenka překonání tohoto uvažování byla zakotvena ve vitalistickém myšlení, které mluví o účelu a entelechii ve světě a staví se tímto proti mechanickému výkladu organické přírody. Vitalisté vysvětlující si fungování živých organismu díky určité životní síle, energii, projevovali lásku k přírodě, ale přesto nepostřehli podstatu věci. Podle Emanuela Rádla nepochopíme smysl našeho života, jestliže na našem žebříčku hodnot nebude stát na prvním místě morálnost, mravní řád a zákon. Aristoteles, předchůdce vitalismu vyznávající mechanický názor o oživenosti vesmíru, se postavil do protikladu s organicko - subjektivistickým názorem Galileima.¹⁶

¹⁴ HROMÁDKA, Josef L. *Emanuel Rádl. Don Quijote české filosofie*. 3. vydání. Brno: L. Marek. ISBN 80-86263-66-5. str. 23

¹⁵ Tamtéž, str. 23

¹⁶ Tamtéž, str. 80-81

5. Pojetí filozofie podle Emanuela Rádl

Emanuel Rádl vnímá filozofii z mnoha úhlů pohledu. Označuje ji za lásku k pravdě a připouští Sokratův výrok, že filozofie je láskou k moudrosti. V souvislosti s tím, proč byla vždy filozofie blízká k politice a revolucionářství spatřuje její hlavní cíl v programu pro reformu světa. Rádlova víra, láska k filozofii pramení v naději, že neodvádí lidskou pozornost od nelehkého pozemského života ani od krizí, které se ve společnosti dějí, ale že čelí problémům a vybízí všechny milovníky filozofie k řešení otázek doby, aby si všimli okolního prostředí a žili starostmi, které společnost tíží.¹⁷

„Víra ve filozofii je víra ve vládu orlů! Filozofie nesnese být pouhým abstraktním důsledkem přírodních věd, pouhou učeností o věcech zbytečných, pouhým profesorským zájmem, filosofie je doma jedině tam, kde země mizí pod nohama a nebesa se otvírají!”¹⁸

5.1 Pojem filozofie

„Každá filozofie je dítětem své doby a má její charakter, mluví jejím dialektem, žije starostmi a radostmi svého okolí.”¹⁹ Emanuel Rádl potvrdil známý Sokratův výrok, že filozofie je láskou k moudrosti, tím když na filosofickém kongresu řekl, že: „Čím více však budeme pracovat na tomto sjezdu pro společné dorozumění, tím spíše naplníme program sjezdový a tím více mezi námi bude dlít skutečná láska k moudrosti.”²⁰ Rádl v této věci se Sókratem souhlasil, ale považoval filozofii především za lásku k pravdě, která nikoho nenutí, neprosí, dává člověku plnou svobodu nad jeho jednáním.

Měl rád filozofii a byl toho názoru, že právě láska k filozofii nám umožňuje, abychom žili filozofií. Pokud člověk nemá lásku k pravdě, pak není ani filozofie možná. Pravda umožňuje filozofii navrácení se do světa, do dějin, kde se může uplatnit a zvítězit. Pravá filozofie nemá ve světě, na zemi ani v běžném životě své místo, protože nemá domov. Cílem filozofie jako programu pro reformu světa je čin. Filozofie je voláním do boje, ale zvítězit v boji může pouze pravda.

¹⁷ HEJDÁNEK, Ladislav. *Filozofický časopis: Filosofie a společnost*. Praha: ACADEMIA, 1990, XXXVIII (1-2). ISSN 0015 - 1831. str. 61

¹⁸ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie II.: Novověk*. Praha: Votobia, 1999. ISBN 80-7220-064-X str. 623

¹⁹ HEJDÁNEK, Ladislav. *Filozofický časopis: Filosofie a společnost*. Praha: ACADEMIA, 1990, XXXVIII (1-2). ISSN 0015 - 1831. str. 61

²⁰ Tamtéž, str. 61

Člověk se vydává pravdě, obětuje se za ni, vzdává se sám sebe ve prospěch ní. Pravda může být pouze objevena, protože existovala už dříve než jsme se narodili, tudíž prostřednictvím ní neobjevujeme věci nové, ale odhalujeme věci nám doposud skryté, neodhalené.²¹

Filozofii bychom neměli hledat mezi knihami, ale mezi lidem, který filozofii tvoří. Lze ji odhalit v lidském jednání, touhách, ideálech. Můžeme ji nalézt v historii revolucí ať už francouzské, bolševické, či v marxistických a národnostních hnutích ve střední Evropě. Právě to jsou důkazy toho, jak filozofie žije mezi lidmi.

Filozofie dle Rádla není pouze určitým nápadem, výmyslem. Comte s Hegelem tvrdili, že každá daná filosofie je nutným stupněm ve vývoji lidstva a ve vývoji samé filozofie. Příkladem byl Auguste Comte, který prošel jistou změnou svého přesvědčení během francouzské revoluce, kdy bylo jeho katolické přesvědčení nabouráno ateistickým. Filozofování není v rukou jednotlivců, ale v rukou celého lidstva. Lidstvo se jako celek vyvíjí od podvědomí k uvědomělosti a k organizované filozofii.²²

5.1.1 Porozumění filozofii

Ve filozofii je důležité umění porozumění, které se stává cílem, smyslem řeči. Ta se nachází nad sdělením vědouceho a pochopením poslouchajícího a je jakoby pánem nad oběma. Porozumění je tam, kde se nachází duch a kde člověk něco ví. Čtenář knihy se prostřednictvím čtení stýká se spisovatelem. Samotná kniha, slova a písmena v ní obsažena jsou pouze prostředkem, skrze který se spisovatel a čtenář podrobují vládě jedné myšlenky. V místě, kde se sejdou, tam ukotvena hlavní myšlenka, duch.

Kniha, kterou zrovna nikdo nečte, není duchem, nemůže působit prostřednictvím nikoho, řeč právě mluvená má jen tolik ducha, na kolik je chápána. Ve rčeních duch zákonů, duch písně lidové, duch doby znamená slovo duch tolik, jako pochopený obsah. Z toho důvodu přírodovědec nechápe přírodu, vidí ji jako cizí, nesrozumitelnou věc, přírodu chápe jen ten, kdo z ní slyší hlas mluvícího k porozumění.

²¹ HEJDÁNEK, Ladislav. *Filozofický časopis: Filosofie a společnost*. Praha: ACADEMIA, 1990, XXXVIII (1-2). ISSN 0015 - 1831. str. 61

²² Tamtéž, str. 62-64

Pokud příroda nic neříká, pak ji můžeme pouze přírodovědecky popisovat. Jestliže lze přírodě rozumět, je sdělením někoho, kdo ji užívá jako slov.²³ Duchovní vědy jsou tedy opakem přírodovědy, protože počítají s porozuměním, nepopisují, ale předpokládají někoho, kdo poslouchá, rozumí a odpovídá.²⁴

5.2 Osobnost filozofa

Filozof, člověk podávající „program pro reformu,“ nemůže působit jenom ve svém nitru dle Rádlů ani nemůže být pouhým žurnalistou nebo mluvčím veřejného mínění. Musí působit na vlastní riziko bezprostředně k Bohu, přestože prožívá nesnáze. Správný filozof vidí možné nebezpečí, snaží se diagnostikovat krizi a následně hledat pomoc. Tím je filozofie jako láska k pravdě proměňována v lásku ke světu a k člověku, která se zaměřuje na postavení člověka v budoucím světě. Čím je filozof lepší, tím je více současnější, a lze podle jeho řeči, sympatií a antipatií, které k němu máme, poznat období do jakého patří.²⁵ Vlivem stálé aktuálnosti k nám může promlouvat spousta z nich i v dnešní době.

Filozof se od člověka s vyšší příslušností například státníka, politika, odlišuje v tom, že se snaží opravdu změnit a reformovat, nemluví na prázdno, ale koná, jde o činy, chce se dostat až do podstaty daného problému, nespokojí se s povrchním bádáním či lítostí nad tím, do jakých zlých časů jsme se dostali.

Přestože je filozofie starostí společnosti, stává se nejindividuálnější záležitostí jednotlivce. Jednotlivec je určitým nástrojem, prostředkem vývoje. Filozofii nemůžeme oddělit od veřejného mínění, protože je její součástí, nelze se oddělit od toho, co nad námi vládne. Filozof je spokojen za předpokladu, že je zproštěn povinnosti vládnout veřejnému mínění a uvnitř sám sebe samého vede rozhovor s Bohem, tím dochází k poznání absolutní pravdy.²⁶

²³ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie I. starověk a středověk*. Praha: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-063-1. str. 11-12

²⁴ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie I. starověk a středověk*. Praha: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-063-1. str. 2-12

²⁵ Tamtéž, úvodní slovo

²⁶ HEJDÁNEK, Ladislav. *Filozofický časopis: Filosofie a společnost*. Praha: ACADEMIA, 1990, XXXVIII (1-2). ISSN 0015 - 1831. str. 63-64

5.3 Počátek filozofie

Na počátku filozofie byl zákon, kterým se zavedl do světa chaosu potřebný řád. První pokusy zákonodárců, vůdců a despotů reformovaly praktickými návrhy zákony, formulovaly je a odůvodňovaly je. Naopak egyptští kněží a astrologové věřili v přírodní síly a jejich praktiky byly spíše archaické.

Mezi nejstarší dochované zákoníky patří Chammurapiho zákoník, působící 2000 let před Kristem. Byl pojmenován podle krále, zákonodárce Chammurapiho, který podle svých vyprávění přijal tyto zákony od bohů. Tyto zákony byly zcela absolutní, lidské a božské. Zásadou zákonů byla poučka oko za oko, zub za zub. Víra v osud už nebyla předmětem těchto zákonů.

Naproti tomu Mojžíšův zákoník říká, že pokud lid bude poslouchat Boha a bude se jím řídit, dojde Božího království. První Mojžíšův zákon říká, že člověk nebude věřit ve více bohů, ale pouze v Boha jediného. Tento zákon se vztahuje k víře jednoho Boha a teprve praxí nabývá svého smyslu. Společnost orientovaná zákonem stála za vznikem civilizace. S tím se pojí tradice, zvyky, které zaujímají vyšší postavení, řád a stojí proti samotnému člověku.²⁷

Se zákony a Homérovými básněmi hovoříme o filozofickém jaru, kdy první filozofie povstala se stále se rozšiřujícím orientem a upadající řeckou kolonizací. Vznikla díky lidu, byla kulturním činem. Šlo o dlouhý proces, který začal objevy, které stály za počátkem civilizace a na tyto objevy navazovaly stále nové, vlivem nich se daly rozeznávat některé filozofické směry i jednotlivá období.

Velké filozofické směry podle Rádlova mínění vznikají postupně, rozvíjí se, slábnou, ale neumírají, přechovávají se a někdy se dostanou i na samý vrchol. Příkladem kolísavého vývoje je platonismus, který měl velký vliv na počátky scholastiky. Po smrti Aristotelově ustoupil, ale v době renesance se opět uplatnil a prosadil. Jednotlivé systémy na sebe nenavazují, ale vznikají na troskách systému, které nevydržely. Renesanční doba byla etapou, ve které došlo k proplétání více různých systémů jako platonismu, aristotelovství i nové vědy. Každé období je charakteristické vládnoucími směry a lidé je na základě toho hodnotí.²⁸

²⁷ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie I. Starověk a středověk*. Praha: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-063-1. str. 53-58

²⁸ Tamtéž, str. 263-264

5.4 Konec filozofie

Důležitým mezníkem v dějinách filozofie byl dle Rádla rozchod Sokratových přívrženců na dva směry, z nich první směr se snažil o hledání podstaty věci a rozboru pojmů. Mezi významné zástupce tohoto směru patřil Platón a Aristoteles. Druhý směr kladl důraz na teorii jako věc vyššího řádu a stal se typickým pro období hellénismu. Filozofie tak změnila svoji veřejnou funkci. Požadavkem doby bylo, aby byli mladíci vychováni filozofy, aby byly mravně výchovné zájmy upřednostněny před zájmy intelektuálními. Výuka probíhala buď ve slavné aténské škole nebo pod řízením soukromého učitele. Stávalo se, že filozofové této doby byli spíše podivíni, snažící se ukázat svoji dobrou kvalifikaci jako vychovatele.

Postupem času došlo k přezírání vzdělání, přestože bylo v Aténách hodně škol, ale jejich kvalita klesala. Z počátku byly navštěvovány mládeží z předních rodin, později však kvalita žáků a učitelů upadala a školy začaly mít charakter sekt. Filozofie přestala být zájmem svobodných občanů, ale spíše cizinců.²⁹

5.5 Morální řád

Morální řád se dle Rádla rozpadá, když lidstvo ani svět nic nedělá pro jeho záchranu v jehož důsledku vládne anarchie. Morální řád nežije ani v systémech škol, chce být pozorován, nikoli vytvářen, chce mluvit ze svědomí jednajícího člověka a žít mezi lidmi. Již ve středověku došlo k poznání, že morální řád je nutným předpokladem společenského života.³⁰

Morální zákony procházejí naší soudností, našim rozumem, a pokud se rozhodneme je schválit, stávají se našimi zákony. Jsou řízeny soudností, rozumem morální vlastnosti jako například důvěra vyrůstající z vrozeného přirozeného citu, který je zakódován v lidské mysli, ale není jisté proč. Důvěřovat můžeme každému člověku, ale soudný člověk zkoumá sebe samého i svého společníka. Každý morální zákon je tedy osobní.³¹

²⁹ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filozofie I. Starověk a středověk*. Praha: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-063-1. str. 222-223

³⁰ RÁDL, Emanuel. *Útěcha z filozofie*. 6. vydání. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0399-4. str. 7-10

³¹ Tamtéž, str. 7

Stejně jako přírodní zákony tak i morální zákony jsou založeny především na vědecké pravdivosti. Byly vytvořeny v podobě ideálu, který ukazoval jak by měly vypadat. Vyplývají z opakovaných, získaných zkušeností a byly ustanoveny smlouvou mezi lidmi.³²

5.5.1 Formování morálního řádu

Způsob života člověka má tři možné stupně. Na prvním stupni jsou lidé, o kterých máme povědomí jen z dochovaných kostí předhistorických lidí, z nichž se nikdo ve skutečnosti nedozví nic o jejich způsobu života. Další stupněm jsou primitivní společnosti, které dokázali používat nástroje, rozdělat oheň a významným komunikačním prostředkem sloužící k porozumění se stala řeč. Zde byl počátek morálního života. Primitivní společnosti byly postupně nahrazeny archaickými a tyto společnosti byly považovány za předchůdce vzdělanosti. V nich se formoval dnešní morální řád.³³

5.5.2 Námitky proti víře v morální řád

V době renesance vznikly teorie, které zastávaly názor, že člověk je pod vládou morálního řádu a tento řád stojí nad člověkem. Tyto teorie vycházející z rozumu se staly určitým zvykem. Hume jako pravý interpret Johna Locka podal námitku proti existenci morálního řádu tím, že zavrhl učení Sókratovo i učení antiky. Hume řekl, že lidé mravnost uznávají kvůli prospěšnosti, jenž je pouze vyšší variantou učení sofistů, člověk je mírou všech věcí a pravda je dána lidem.³⁴

Proti tomuto učení se bouřili teologové, klasická filozofie i samotný Sókrates, který souvislost morálnosti se společenskými názory nepopíral ani nebyl toho názoru, že by vlohy a vrozené nadání byly vlastním zdrojem morálnosti. V jeho učení kladl důraz na pravdu. O pravdě říká, že ta existovala již předtím, než jsme se narodili a že postupem vývoje, času její vládu objevujeme.³⁵

5.5.3 Postoj křesťanství k morálnímu světovému řádu

Od prvních počátků civilizace křesťanství akceptovalo světový morální řád a přijalo také morální přesvědčení tím, že uznalo Starý zákon, který vzešel z Přední Asie. Je to jediný

³² RÁDL, Emanuel. *Útěcha z filozofie*. 6. vydání. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0399-4. str. 10-11

³³ Tamtéž, str. 7-10

³⁴ Tamtéž, str. 12

³⁵ Tamtéž, str. 13

velký křesťanský odkaz. Jednotu křesťanství s Přední Asií si zcela neuvědomujeme, protože Přední Asie nevypracovala kromě Starého zákona žádný jiný systém, metodu ani žádný jiný jasně formulovaný morální názor.

Helénismus byl v Přední Asii nejsilnější oporou, dle Rádla se jednalo o úpadkové světové hnutí. Helénistické období splývalo s křesťanstvím a obecně se uznávalo, že křesťanství vyrostlo na helénismu. Helenistický názor na spravedlnost, pravdu, společenský život, manželství, cenu filozofie, byl vládě jednotný. Nedochovalo k žádným vzpourám proti základním názorům zděděným od počátku vzdělanosti.

Křesťané překonali postupně helénistický chaos programem evangelia a organizací. Na místo nejasně cítěného morálního asijského řádu se postavila autorita pána světového řádu, autorita Boží, která byla daná Starým i Novým zákonem. Člověk podle morálního řádu začal sloužit Pánu, zde tak povstaly nové zásady o lásce k Bohu, o morálních vzpourách proti Bohu, o prosbách k Bohu za odpuštění hříchů, o smíření.

Období středověku bylo typické kacířskými procesy, kde v centru sporu stál kacíř a proti němu tehdejší veřejné mínění a církve zastávající místo Boží. Kromě kacířských procesů se středověk vyznačoval kritikou některých filozofů a filozofie se stala chloubou scholastiky. Evangelium, poselství o království z jiného světa a Platónovo učení o ideách si byly filozoficky blízké. Řím snadno převzal evangelium i učení proroků.

Středověk navazoval na antiku bez revoluce či vzpoury. Nebyl pouze obdobím tmy, ale doba byla zlá a civilizace rozvrácena. Řím ztratil morální vedení a přišlo stěhování národů. V té době mělo pouze křesťanství pevnou ideologii, díky němu stále pokračovalo římské i řecké vzdělání. Právě křesťané se zasloužili o vnesení světla do Evropy, když všude kolem byla tma způsobena válkami a stěhováním národů.

Rozdíl mezi dnešní dobou a samotnými počátky křesťanství se zcela lišily, protože dnes je svět plný vzpoury a anarchie, kdežto evangelia Petra a Pavla hlásala pokoření se, uznání, přijetí tohoto světa. Nepřišli totiž zákon rušit, ale naopak ho naplnit. Helenistická hnutí, filozofické školy, orientální kultury se lehce podrobovaly autoritě státu, který se potácel více než samotný lid.³⁶

³⁶ RÁDL, Emanuel. *Útěcha z filozofie*. 6. vydání. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0399-4. str. 44-46

5.5.4 Důsledky malé víry v morálnost a morální řád

Protikřesťanský postoj se stal dle Rádlova mínění neštěstím pro tehdejší Evropu. Došlo k negaci společenských řádů, teologie, církve, pak i státu a nakonec i organizované společnosti. K hlavnímu přelomu došlo ve 14. století, po smrti Tomáše Akvinského, v době kdy lidé nezachovávali víru v morálnost a došlo k jejímu nahrazení světským postojem. Byla opěvována víra v nádheru, rychlost politického úspěchu a stále více se prohluboval odpor k antické a středověké víře v chudobu a poslušnost v tichém zátiší klášterů.

Po zesvětštění klášterů, masakru křižáckých válek, celkovém úpadku scholastiky začal místo morální vlády vládnout společnosti spíše laický svět. Ani církevní představitelé se nesnažili o obranu proti růstu světskosti, protože sami podlehli, starostem o politiku, nádheru pomíjivého světa místo toho, aby lidem připomínali morální autoritu. Scholastika se začala více zajímat o mrtvou přírodu. Anticko - středověký ideál byl otřesen. Podle tohoto ideálu měl vládnout ve všech dobách pouze jeden morální řád a to celému světu. Společnost měla být pevně postavena na morálních základech formulovaných Platónem a evangeliem.³⁷ Tento ideál přesto platí věčně i za naší doby, jako se v křesťanské modlitbě říká: „Jakož bylo na začátku, i nyní i vždycky až na věky věků.“³⁸

5.5.5 Rozum a vůle

Konec morálního řádu je dle Rádlova mínění zakončen etapou rozumu a vůle. Světské hnutí získalo novou filozofii a to hnutí nominalistické, které šlo proti antickému a středověkému realismu, který se vyznačoval vírou v ideu - ideál, morální řád, substance, které se staly smyslem dějství. Byla zde víra v nebesa, hvězdy, země, zvířata, rostliny a lidé byli chápáni jako pouhý stín duší, idejí, substancí. Pravý svět byl založen na rozumu, vědění, pochopení. Bohové byli zobrazováni v listech, kamenech, sněhu a dalších neživých věcech. Došlo k upřesnění díky Platónovi a Aristotelovi, že věci jsou morálními předměty jako například spravedlnost, živé bytosti a hvězdy.

Lidé začali pochybovat o trojjedinosti Boží i o transsubstanciaci. Došlo ke změně pohledu na filozofii, na základě toho William Occam rozpojil teologii od filozofie. Tvrdil, že teologie poznává vůli Boží, naopak zjevení prostřednictvím filozofie poznává názory o pravdě, mravnosti, spravedlnosti. Zjevení tj. autorita písma byla postavena proti poznané

³⁷ RÁDL, Emanuel. *Útěcha z filozofie*. 6. vydání. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0399-4. str. 43-48

³⁸ Tamtéž. str. 43

pravdě, Occam stavěl zjevení nad filozofii, ale teologii rozvrátil, to byl útok na rozum. Aristoteles zastával názor, že teologie je vrcholem filozofie doby, tak byly ve středověku poznáním, věděním a teorií. Až Kierkegaard obnovil spojení filozofie a teologie.

Kristus byl k Starému zákonu opatrný, což teologové nezdůrazňují, ale přijal Zákon i proroky, sám měnil a změnil všechno. Byl kritický k odkazu Starého zákona v němž jsou v Mojžíšovi i v prorocích hrubosti. Je překvapivé, že Ježíš nebyl dotčen mystikou, tajemností, nadšením, mythologií, romantikou. Jeho učení o království Božím připomíná Platonovy ideje. Ježíš byl sám jenom za předpokladu, že se modlil a spal, jinak byl stále obklopen lidmi. Kázal, chválil, vykládal, uváděl příklady a vedle Boha postavil bližního.

Křesťanství, jak Rádl uvedl, bylo hnutím společenským, protože Ježíšovi učedníci zakládali společnosti přátel Ježíšových a v případě problému, nesrovnalostí se sešli v Jeruzalémě, kde provedli hromadnou poradu, kde se podřídili usnesení například debaty o nepraktikování obřizky na pohanech. Je znám jako vůbec první sjezd na světě.³⁹ Křesťanství není pouhou teorií, výmyslem, náladou, ale je vyznáním a přesvědčením. Křesťanství žádá individuální rozhodnutí se. „Cílem křesťanské kultury jest mravní spravedlivost jednotlivce a udržení státního pořádku ve světě.“⁴⁰

5.6 Křesťanství jako plán obnovy světa

Rádl přesto stále toužil po universálním morálním náboženství a přestože věděl, že to není možné, bránil vlastní domácí teritorium proti cizímu. Byl přesvědčen, že křesťanství bylo správným vykročením, ale od počátku podléhalo neblahým vlivům antiky, která v něm nakonec zvítězila. Na správný židovsko - křesťanský aktivismus pak navázala novodobá filozofie, především anglická, která byla od počátku rozkládána nesprávným intelektualismem. Rádl se účastnil světového sjezdu studentských křesťanských sdružení v Pekingu roku 1922, kdy svým projevem všechny přítomné účastníky šokoval a popuzoval svou nedůvěrou v sílu a nosnost křesťanství jako určitého programu, který měl obrodit svět.

³⁹ RÁDL, Emanuel. *Útěcha z filozofie*. 6. vydání. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0399-4. str. 37-43

⁴⁰ RÁDL, Emanuel. *Západ a východ: Filozofické úvahy z cest*. Praha: náklad Jana Richtera, 1925. str. 297

Přesto s myšlenkou, že tvůrcem eticky koncipovaného náboženství není křesťanství, ale Platon, se zcela nespokojil, nenalezl vnitřní pokoj.⁴¹

5.7 Příroda a mravní zákon

Rádl se přikláněl k názoru, že moderní věda, která si podrobila přírodu a ovládla rozum, se stala nebezpečnou pro naši planetu. Došlo k útoku na filozofii, literaturu, na myšlenky o mravnosti, lásce, manželství, věrnosti. Opravdu živým zůstal jen subjekt o sobě samém přemýšlející a jen náhodou se světem související. Tehdy po prvé se pozvedal moderní rozpor mezi subjektem a objektem, zatím ještě neuvědoměle.

Svět se stal mrtvým objektem, hvězdy, skály, rostliny, zvířata i lidé se stali figurínami, pohybujícími se dosti jednoduchým způsobem. Na tomto světě se octla mysl lidská, naprosto náhodně. Rádl se totiž domníval, že čím více člověk myslí, tím více cítí a uvědomuje si svoji skutečnosti samotu. Takový jedinec si může být jistý jedině v oblasti svého myšlení, jen tam uvnitř je mu všechno jasné a jisté. Příroda podlehla rozkladu a stala se mrtvou, neznámou a dostupnou jen zkušeností.

Mravní zákon není v nás, ale byl vytvořen pro nás, stojí nad námi jako autorita nebo příkázání, které radí, domlouvá, chválí, haní, hrozí člověku, ale vždy k jeho osobnímu prospěchu. Dává základ pro všechny formy přesvědčení - dříve byl Bůh, potom morální řád, potom křesťanství a později češství.⁴²

Mravní zákon i morálnost jsou autoritou pravdy, která stojí nad člověkem i přírodou a právě jí se má člověk podřizovat. Nad životem i nad světem vládne už od počátku mravní pravda a spravedlnost. Svědomí pomáhá člověku se odevzdat do služeb pravdy. „Základem morálního života je vidět vnitřním zrakem skutečnost, té se odevzdat pak žasnout, věřit, chápat a být slabým služebníkem vládnoucí skutečnosti.“⁴³

5.8 Živé bytosti

Dle Rádla lidé na počátku vzdělanosti viděli v obloze, hvězdách, mořích, větrech božstva, protože považovali všechny tyto neživé formy za živé. Tato božstva měla podle

⁴¹ HERMANN, T. – Markoš. *Emanuel Rádl - vědec a filosof*. Praha: Oikoymenth, 2004. ISBN 80-7298-107-2. ISSN 1213-1199. str. 695

⁴² RÁDL, Emanuel. *Útěcha z filozofie*. 6. vydání. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0399-4. str. 7

⁴³ Tamtéž, str. 86

nich vůli a často se k nim lidé skláněli a prosili je o slitování. Aristoteles zastával teorii, že všechno živé vzniklo z neživé hmoty jako žába z bláta a podobně. Přesto byly tyto teorie o pouhé hmotě a bezsmyslnosti života překonány.

Aristoteles rozeznával přirozené dějství, které bylo založeno na podstatě světa a dějství násilné, které bylo pomíjející a stávalo se nepřirozené ze své podstaty z důvodů, že netrvalo věčně. Učení Galileiho založené na mechanice zavrhl učení Aristotela a uznávalo za základ dějství násilí jako hybnou sílu. Myšlení Aristotela i Galileiho bylo časem překonáno, protože na člověka nelze pohlížet z pohledu fyziky a chemie. Následkem tohoto učení byla biologie vyloučena z filozofie.⁴⁴

Živé bytosti vládou na zemi, protože užívají k své vládě hmoty a síly. Vláda živých bytostí rostlin a živočichů je jiná než vláda společnosti, přestože obě vlády spojuje nehmotnost a nevnímání pouhými smysly a obě mluví k porozumění. Život není hmotný, protože nepovstal z hmoty a nemůže ani vstoupit zvenčí do svého těla, ani nemůže prostorem přejít z jednoho těla do druhého.

Rádl předpokládal, že člověk může opustit svoje tělo pouze smrtí. Je totiž spjat s tělem jako hmotou, ačkoliv je neviditelným a nemůže vládnout jinak, než tím způsobem, že ovládá a řídí tělo. Vláda živých bytostí je vegetativní, vitální, ale vláda ve společnosti lidí je morální. Rádl opustil biologické učení o buňkách a pletivech, o buněčném jádru, tělískách, neboť hmota to jest tma kolem ní.

Živé bytosti mohou žít a provádět své úkoly pouze ve hmotě a síle. Bez vlády nad hmotou a nad energií, které jsou částí tohoto viditelného světa, života není. Přestože se tělo mění, úkol člověka zůstává stejný. Jednodušší bytosti se vyznačují svou tělesnou organizací. Na světě existují různé formy živých bytostí a pro každý druh, rod, čeleď, řád jsou typické instinkty.

Život je vázán na hmotu a tudíž vědecké dílo nemůže existovat jinak než v tělech lidí a nemůže být ani sděleno žádným jiným způsobem než prostřednictvím těla tj. hmoty a energie.⁴⁵ Živé bytosti oplývají určitým orientačním smyslem, který do jisté míry člověk, stejně tak jako rostliny i zvířata, ovládá. Naše duše je vytvořena z orientačního smyslu. Důležitým předpokladem myšlení je zrak, gravitace a hmat. V případě gravitace všechny

⁴⁴ RÁDL, Emanuel. *Útěcha z filozofie*. 6. vydání. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0399-4 str. 23-26

⁴⁵ Tamtéž, str. 31-36

národy uznávají teorii, že nahoře na nebi, kde jsou bohové je to dobré, vznešené a pojem „dole“ označuje propast, peklo, naprostý pád člověka, místo, kde je člověk zneuctěn.⁴⁶

Vitálnost a morálnost vládou pouze prostřednictvím těla tedy živých bytostí. Mimo individuální život rostlin, živočichů, lidí, není na světě života, pravdy, cti ani spravedlnosti. Individuum, živá bytost po určité době umírá, ale vitálnost a morálnost trvá zcela nepřetržitě. Vitálnost se šíří a udržuje rozmnožovacím procesem.

Naopak šíření a udržování morálnosti spočívá v určitém morálním centru, které leží mimo náš dosah, rozvětřující se po celých dějinách lidských a po celé zeměkouli. Každý člověk je morálním vozem s kladkou za jejíž pomoci se může dotknout elektrické sítě. Pokud se jí dotýká, vůz jede, tedy světová morálnost vládne nad ním a řídí ho. Pokud se přeruší spojení, člověk stojí nehybně. Vláša je pomyslná rozvinutá síť v prostoru a čase, je elementární jako život. Není ničím materiálním.⁴⁷

5.9 Morální svět

Morální svět jako určitá idea sjednává přístup k rozvaze, rozumu, soudnosti, poznání. Rádlovo stanovisko působí dogmaticky a svým postojem se také liší od Masaryka, Rádl chce ideu v konstruktivním smyslu zatímco Masaryk má bližší vztah k usměřujícímu pojetí idejí a požaduje více argumentace, vnitřního racionálního ubezpečení, polemiky.

Morální svět jako celek morálního zákona je opakem pouhého stavu mysli tedy citů, instinktů, duševních pudů. Tento morální svět existoval dříve než jsme se narodili, není tedy subjektivním lidským dílem. Je stále stejný a je jistou pravdou.⁴⁸ K těmto zákonům morálního řádu není možné člověka nutit násilím, jsou už od počátku zakódovány v samotném člověku a okolí nám může pouze pomoci poučením, radou, jak máme například správně lásku nebo důvěru řídit.⁴⁹

5.9.1 Víra v morálním světě

Člověk má z jeho vlastní iniciativy žít morálně a podrobovat se tak pozitivním zákonům, o kterých nás poučil Ježíš Kristus. Kodex čistého morálního řádu byl sepsán

⁴⁶ RÁDL, Emanuel. *Útěcha z filozofie*. 6. vydání. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0399-4 str. 74

⁴⁷ Tamtéž, str. 29

⁴⁸ HERMANN, T. – Markoš. *Emanuel Rádl - vědec a filozof*. Praha: Oikoymenh, 2004. ISBN 80-7298-107-2. ISSN 1213-1199. str. 690

⁴⁹ RÁDL, Emanuel. *Útěcha z filozofie*. 6. vydání. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0399-4. str. 7

Bohem na hoře Sinaj podle evangelia. Tento kodex neobsahoval žádné donucovací prostředky ani za jeho neplnění nebyly přislíbeny lidem žádné sankce.

Kristus totiž nikoho netrestal, neodsuzoval, jeho výstrahy se týkají až posledního soudu, kdy člověk bude odpovědný za všechny své činy. Dokládají to jeho slova: „Blahoslavení tiší, blahoslavení, kteří lační a žízňají po spravedlnosti, milosrdní lidé čistého srdce, nepohánějte lidi před soud, udeří - li tě někdo v pravé líce, nastav mu i levé, kdo ti bere sukni, dej mu i plášť, milujte nepřátele své a dobrořečte těm, kdo vás proklínají, abyste byli synové Otce nebeského nebo slunci svému velí vzchoditi na dobré i zlé a déšť dává na spravedlivé i na nespravedlivé.“⁵⁰

Ježíš Kristus řekl o sobě, že On a nebeský Otec jsou jedno, to znamená, že přikázání Ježíšova jsou přímou vůlí Boží. Kristus přinesl přímé poučení Boží pro lidstvo. Bůh je bytostí dokonale bezbrannou, protože násilím do světového chodu nezasahuje, dává člověku svobodu, neposílá na lidi žádné katastrofy ať už povodně, blesky, netrestá lidi na tomto světě. Nechrání přímo pšenici před plevelem, který se na poli rozmohl, Bůh nechává růst pšenici s plevelem.

Bůh ve světě působí jako Kristus, má lidi rád a vede, poučuje, chválí, dává příklady, napomíná, varuje před možnými negativními událostmi. Posílá na svět dobré lidi, protože tito pozemští lidé mohou být pro ostatní také dobrým příkladem, ať už slovem, písmem, tiskem a působí i v dnešní době. Základní tezí je jeden Bůh pro lidské pokolení a jeden morální řád.⁵¹

⁵⁰ RÁDL, Emanuel. *Útěcha z filozofie*. 6. vydání. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0399-4. str. 18

⁵¹ Tamtéž, str. 18 -19

6. Pojetí víry

Podle pozitivistů je víra věděním, činnost poznávací určité dogma, které se nedá srovnat a rozumem a skutečností. Tomáš Akvinský říká: „Víra nahrazuje přímé vědění, kdy věříme v to, co není dáno našim smyslům, jestliže je svědectví dostačující. Obecně vědění se skládá z věci viděných a věcí věřených. Víra je i věděním a liší se pramenem poznání. Existují pravdy pozemskému rozumu nepřístupné a těm člověk musí věřit, po smrti budou i tyto pravdy postižitelné rozumem.”⁵²

Katolíci rozeznávají vědění, ke kterému dochází vlastním myšlením, jedná se o určitou znalost věci, pojmů, která se uplatňuje na základě cizích svědectví a to je náboženská víra, kdy člověk, který Boha neviděl v něj přesto věří, protože existují lidé, kterým se dostalo zjevení. Touto vírou se doplňuje vědecké poznání. Svědectví lidí se dají posoudit rozumem a zkušeností.

Přesto opravdová víra není zvláštní formou vědění, není teorií k poznání věci, ale je to stav duše, která se rozhodla pro vykonání určitého činu. Slovo věřím by se dalo vyjádřit slovem důvěřuji ne proto, že by slunce nevyšlo nad obzor, ale přiznání si, že člověk neví, nezná všechno a tedy si uvědomuje, že všechno nemůže vědět a neví. Věřit znamená tedy také hledat, zkoumat, kritizovat.

K živé víře patří dle Rádla také skepse nebo náboženské přesvědčení, že i když Bůh moje očekávání nesplní, přece jen vládne. Slovo věřit neznamena víru v nějaké náboženské, vědecké, filozofické formule, ale znamená stát s otevřenou myslí a s čitým srdcem, lidsky se spoléhat, že existuje světový řád, za který člověk nějakým způsobem zodpovědný.

Spojení slov „věřím v Boha” neznačí jenom, že nějaký Bůh existuje, ale tato slova znamenají hlubší myšlenku, jedná se o víru založenou na lásce, kdy člověk má rád svého otce a ví, že on má rád jeho a pokud je potřeba, vždy se může na něho spolehnout. Přestože ze strany člověka k Bohu není víra dokonalá, s plnou důvěrou a odevzdání hledí k Bohu. Víra je záležitostí vůle, citů a poznání je věc rozumu. Člověk totiž nemůže věřit v něco o čem je přesvědčen, že neexistuje a tedy i vědecký důkaz má na víru vliv.⁵³

⁵² RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie I.: Starověk a středověk*. Praha: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-063-1. str. 305

⁵³ Tamtéž, str. 305-308

6.1 Rozdíl mezi věděním a učením

Rozdíl v učení Sókrata a věděním je spatřován v základech životních zákonů, příkázáních, autoritách. V praxi je rozdíl menší, než by se mohlo zdát, protože morální autorita k nám mluví prostřednictvím rozumu skrze poznání a vědění.⁵⁴

Hlavní myšlenkou Sókratova učení je, že je pouze jedna pravda, jedna čest, jedna spravedlivost, jedno rozumné jednání. A takové jednání není možné bez normy, bez příkázání, bez podřízení se.⁵⁵

6.2 Vztah vědy a víry

Mezi vědou a vírou je rozpor, protože sice obě podávají jednotný světový názor, ale každé náboženství má svoji teorii o tom, jak vidí svět a kromě teorie má i vlastní poznání a teologii. Věda vystavuje náboženskou teorii spíše kritice, která vede náboženství ke zdokonalení a očišťuje ho od všech předsudků.⁵⁶

Hlavní omyl spočívá v představě, že geniální mohou být pouze pravdy vědecké a že se mohou vytvářet umělecká díla pouze geniálním způsobem. Náboženská víra však vyrůstá z lidového instinktu, je určitým plodem, jehož příkladem lidového myšlení je Mojžíš, proroci, Jan Křtitel. Ježíš ale své náboženství nevzal z lidu, nýbrž objevil.

Věda přijímá s oblibou Budhovo, Konfuciovo učení, protože nabízí možnost spekulování a obecně se myslí, že mají smysl pro vidění pravé podstaty věci. Náboženství pohlcuje národy, celou lidskou civilizaci, naopak věda je přístupná pouze jednotlivcům, kteří mají průpravu na to, aby ji pochopili.⁵⁷

6.2.1 Podstata sporu

Emanuel Rádl říká, že neustále toužíme po navrácení původních stavů, kdy člověk hledal vhodné slovo, kterým by vyjádřil svůj údiv nad krásou přírody. Žádáme, aby naše jednání bylo poznáním, zpěvem, modlitbou. Víra v Ježíše Krista nám ukazuje kromě projevů lásky k Otci, také lásku k polním rostlinám, živočichům.

⁵⁴ RÁDL, Emanuel. *Útěcha z filozofie*. 6. vydání. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0399-4. str. 13

⁵⁵ Tamtéž, str. 7-10

⁵⁶ RÁDL, Emanuel. *Náboženství a politika*. Praha: J. Věštník, 1921. str. 48-51

⁵⁷ Tamtéž, str. 51-60

Křesťanství přineslo světu nauku o mravnosti, ale mimo to i vědu, poezii a významné myslitele, kteří jsou neodmyslitelnou součástí našich duchovních dějin. Mezi tyto myslitele řadíme například sv. Augustina, Tomáše Akvinského, Alberta Velikého. Naproti nim stáli darwinisté, kteří chtěli ovládnout celý duchovní svět lidstva a k tomu využili prostředek potírání konkurenčních názorů na svět. Chtěli člověka od základů přetvořit tím, že pronikli do etiky, poezie, vědy. Samotný Darwin ale vůči církvi nebojoval.

Dnešní církev vychází z koncepce nauk církevních otců a názorů židovských zásad, jedná se o výklady Galéna a Aristotela. Nauka sv. Augustina a scholastické pravdy byly v době svého vzniku pevným předsvědčením jako dnes učení o původu člověka ze zvířete. „Církev hájí pouhá slova, jimiž oni myslitelé své vztahy k přírodě vyjadřovali, slova už dávno mrtvá, slova, která ztratila život ještě dřív, než byla dovyslovena.“⁵⁸

Dle Darwina je stvoření nepřijatelné, a proto nezbývá než věřit v přirozený vznik života. „Je zvláštní, jak často v každodenním životě v posuzování druhých, v politice, ve vědě věříme nějakému tvrzení jen proto, že nevěříme jinému - ano, kdyby nebylo nevíry, popření jaké teze, kdo ví čemu bychom vlastně věřili, zda bychom vůbec ještě mohli v něco věřit.“⁵⁹

6.3 Víra v Boha

„První věcí není, abychom byli volnými mysliteli československými, katolíky nebo protestanty; první věcí jest, abychom byli opravdoví a věděli, proč se rozhodujeme pro svůj směr.“⁶⁰ Křesťanství se postupně formovalo v době myšlenkového středověkého rozkladu, kdy orientální mythus silně zapůsobil na křesťanství a stal se dominantní nad klasickou vzdělaností. Víra, jinak vyjádřeno, spoléhání se bylo postaveno před rozum.

Osobnost Ježíše Krista musí být člověkem studována, protože o něm nevíme zdaleka nic, přestože jsme přesvědčeni o tom, že ho zcela známe. Osoba, která by chtěla mluvit proti Ježíši ho musí dlouhý čas studovat, aby ho pochopila, protože chápat není jednoduché.

Po tom, co se obětoval za hříchy lidí a byl ukřižován se z jeho učení vytvořilo a dál šířilo křesťanství, které bylo šířeno mezi nadšenými kazateli, chudinou a významně se zasloužili o rozšíření Ježíšova učení jeho apoštolové. Církev se stala pokračovatelkou

⁵⁸ RÁDL, Emanuel. *Dějiny biologických teorií novověku II: Dějiny evolučních teorií v biologii 19. století*. Praha: ACADEMIA, 2006. ISBN 80-200-1393-8. str. 178

⁵⁹ Tamtéž, str. 182

⁶⁰ RÁDL, Emanuel. *Náboženství a politika*. Praha: J. Věštník, 1921. str. 6

římské říše, z jejichž trosek povstala. Podle židovských, Platónových vlivů a vlivů pohanských kultů se tvořili další náboženství.

Křesťanství rychle se šířící násilnou cestou v době středověku bylo proti učení Ježíše. V době, kdy církev byla dominantní a měla velkou moc, se odklonila se od svého poslání, které měla splňovat. Díky vlivu křesťanství byl středověk plný vynikajících myslitelů, kteří se přispěli svým dílem celé společnosti.

Stejně jako islám, buddhismus tak i křesťanství se řadí k vyšším světovým náboženstvím. V křesťanství jsou všichni lidé bratři a sestry a to bez rozdílu národnosti, řeči, státního příslušenství.⁶¹

6.3.1 Zjevení

Zjevení můžeme dle Rádlova mínění přeložit jako osvícenství nebo inspiraci. Zrakem nelze zjevení vidět, ale je nutné se mu podrobit a vykonat rozkaz. Říká, co má člověk dělat, čeho se varovat a přichází jako něco absolutního, zcela nezpochybnitelné poslání z nebes. Není to nauka o Bohu, minulosti, budoucnosti, přítomnosti, nýbrž mluví zcela jasně, výstižně, zřetelně konkrétními slovy - nemusíš mít strach, běž!

Pojetí Boha jako soudce a zákonodárce bylo oslabováno styky Židů s jinými kmeny a v době Alexandra Velikého vlivem hellénismu. Židovství odpadlo od víry a začaly se v něm vytvářet formule k praktikování, které jsou součástí Talmudu. Ježíš se ale stále snažil obnovovat a prohlubovat starozákonní víru v Boha jako stvořitele a pána nad jednáním lidí.⁶²

6.3.2 Ježíš a evangelia

Postava Ježíše byla chápána jako zcela absolutní autorita směřující k Bohu svému Otci. Byl zakořeněný v lidech, v jejich srdcích, ale s přibývajícimi roky na něj bylo pohlíženo jako na historický zjev, vědecký problém či zajímavost. Z krále a Pána našeho se postupně stával, ve stoletích objektivní vědy, jen člověk, snílek, mravní revolucionář, obnovitel, symbol lidské víry až se nakonec začala popírat i samotná jeho existence.

V evangeliích není spekulování, teoretizování jako v antické filosofii, kdy se teorie chápe jako vidění pravdy duchovním zrakem. Antický člověk se propracoval k poznání

⁶¹ RÁDL, Emanuel. *Západ a východ: Filozofické úvahy z cest*. Praha: náklad Jana Richtera, 1925. str. 54

⁶² RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie I.: Starověk a středověk*. Praha: Votobia, 1998. ISBN 8072200631. str. 272-273

existence absolutní pravdy a krásy. Ježíš chtěl být pravdou a učil apoštoly modlit se v duchu a pravdě. Právě on měl být vůdcem, mesiášem, přesto ho Židé, Pilát, gnostikové, novodobá věda považovali pouze za zjev. Je důležité se ptát na to, zda se můžeme spolehnout a uvěřit nebo zavrhnout. Měli bychom si položit otázku, zda se nám může hodit nebo ne, a pak až přemýšlet nad tím, zda žil a zda v něj, jeho učení a zázraky, které konal, uvěříme.⁶³ „Ježíš nás vyzývá, abychom mu věřili a my na to odpovídáme. Pokud řekneme, jestli je pravda čemu učíš, pak ano uvěřím. Pravda v této odpovědi nestojí nad mým uvěřením, nýbrž je jeho služebníkem.”⁶⁴

Z evangelií jsou patrné dva světy, které jsou od sebe zcela odlišné. Je to svět plný zla a zloby, nenávisti, proti němu stojí v opozici svět dokonalý. Tento svět je chápán jako nebeský ráj, ve kterém převládá nekonečná láska a zloba v něm nemá žádné místo. Hranici mezi oběma světy rozlišuje Platón vnímající svět smyslů i svět idejí proti sobě jdoucí. Ve světě smyslů vnímáme zrakem, sluchem, hmatem. Zatímco na svět idejí pohlížíme zrakem duchovním, tedy ho nevnímáme smysly. Důraz v tomto světě je kladen na potřebu vnímat podstatu věci, vidět ideu pravdy, krásy člověka, povznést se nad smysly a patřit tak nebesům.

V evangeliích se hovoří o dvojí volbě, kterou si může člověk zvolit a to buď život nebo smrt. Ježíš říká: „Já jsem život.”⁶⁵ To znamená v překladu, že On je ta cesta, po které by měl člověk jít, aby dosáhl života věčného. Pokud člověk udělá to, co Ježíš káže, pak dojde svého cíle. Ježíš říká, že je lepší vstoupit do života s jedním okem zdravým než s oběma očima nemocnými. U smrti poukazuje na to, že pokud člověk věří v Boha - má život věčný, nebude odsouzen a přejde od smrti k životu.⁶⁶

Základní otázkou evangelia, kterou je třeba si položit je: Co mám dělat, abych dostal život věčný? Odpovědí je věřit. Ne pouze rozumem, ale celým srdcem. V Bohu je centrum pravé vůle. Základem Ježíšova učení je víra. Apoštol Pavel, vlastním jménem Šavel, původně pronásledovatel Krista, zažil proměnu díky Bohu u Damašku, došel obrácení a jeho život se zcela změnil. Víru spojoval s důvěrou, ale také tímto pojmem označoval stav těch, kteří našli víru v Boha. Naproti tomu si Platón a Sókrates pokládají otázku, jaká je podstata

⁶³ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie I.: Starověk a středověk*. Praha: Votobia, 1998. ISBN 8072200631. str. 274-275

⁶⁴ Tamtéž, str. 275

⁶⁵ Tamtéž, str. 275

⁶⁶ Tamtéž, str. 275-276

skutečnosti. Podstatou je něco pevného o co se člověk může s jistotou opřít, která přikazuje, co se má stát a která volá po uskutečnění. Je to něco jako zákon, úkol.

Všichni lidé zápasí, hledají a právě o nich mluví evangelium, ve kterém se vyučuje, že existuje pravá skutečnost, jejímuž vedení se máme odevzdat. Pravá skutečnost je tam, kde nás něco volá, táhne, vede. Evangelia jsou jakýmsi návodem, jak žít, jsou nám jistou výzvou a zároveň projevem Boží vůle.

„Řízením osudu se stal Platón pro pozdější křesťany jakoby druhým Janem Křtitelem křesťanství: křesťanem před Kristem jej nazývá ještě Nietzsche. Také Platón věří v pravou skutečnost, nepostihnutelnou a absolutní. Dovedl se k ní povznést však jen viděním. Platón zná jen rozpětí vidoucího a viděného, kdežto evangelium mluví o rozpětí hledajícího a vedoucího. Proto byla koncem platónismu mystika, kdežto základní otázkou křesťanovou je: „Jak obstojím, já bídny člověk ve svém podnikání před Bohem?“⁶⁷

Cílem evangelií není mravnost, ale poukázat na existenci Boží. Pokud člověk věří v Boha, tak automaticky jedná i morálně. Víra se pojí s morálkou. Boha, jak nám evangelium ukazuje, nemůžeme vnímat smysly, ani Ho chápat rozumem, či mysticky prožívat. Nelze říci, že tvá, i když na něj člověk nemyslí. „Bůh jest“ znamená neboj se, Bůh stojí při tobě. Ježíš říká: „Hory budete přenášet, budete-li mít víru jako zrno hořčičné! Spolehněte se a víra vás uzdraví!“⁶⁸ S Bohem jsou všechny životní překážky člověka drobností. Tedy není důvod, proč by se člověk měl bát. Jedině Hospodina se má člověk bát, protože jemu se člověk bude jednou zpovídat za své činy, které ve svém životě vykonal. Bůh a lidské svědomí patří nerozlučitelně k sobě. Život a smrt jsou v dosahu mravního rozhodování člověka, není to zjev, nýbrž čin, nelze jich vidět, třeba je provádět.

Podobně mluví i apoštol Pavel o duchu a těle, kdy tělem rozumí živobyťi světského člověka s jeho fyzickými potřebami a instinkty. Tělem je to, co si člověk žádá na tomto světě. K tělu patří představy člověka i produkty vědeckého a uměleckého života, tedy i teorie filozofické. Duchem naproti tomu je jednání, v němž se člověk s důvěrou obrací k Bohu. Kdo je živ v duchu, toho tělo odumřelo, říká Pavel tedy žádosti těla nemají už na něho vliv.⁶⁹

⁶⁷ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie I.: Starověk a středověk*. Praha: Votobia, 1998. ISBN 8072200631. str. 282-283

⁶⁸ Tamtéž, str. 279

⁶⁹ Tamtéž, str. 278

6.3.3 Srovnání jednání Ježíše a Sokrata

Ježíš vedl apoštoly k pravdě a učil je duchovní modlitbě k nebeskému otci. Při modlitbě se má správně setrávat v tichosti svého srdce v tiché místnosti a není třeba používat navíc slov zbytečně, protože Bůh ví, co člověk potřebuje. Člověk nemá před lidmi mluvit o tom, co dobrého vykonal a chlubit se tím. Je psáno: „Nechť neví levice tvá, co činí pravice tvá.”⁷⁰ Apoštolové nepokládali nikdy Ježíšovi teoretické otázky ani Ježíš jim, nebyl zde prostor pro teoretizování, spekulování co je Bůh, co je dobrý skutek nebo co jsou nebesa.

Myšlení řecké je odlišné v tom, že když se Sókrates připravoval na smrt, sešli se kolem něho jeho žáci a on jim odpovídal na jejich dotazy o podstatě duše, co znamená smrt, nesmrtelnost a dopracovával se s nimi k poznání, že lidská duše je nesmrtelná. Výsledkem jejich promluvy bylo, že není třeba se smrti bát. Poslední okamžiky Sókrates věnoval spekulování o tom, co je a jaké to je.

Matka učící své dítě chodit, nezahluje dítě zbytečnou teorií, které by stejně neporozumělo. Matka podává dítěti přímo návod, podle kterého má jít. Pomáhá mu v prvních krůčcích a odstraňuje mu z cesty překážky, dává mu odvalu až nakonec dítě udělá první krok. Učí ho rozeznávat, co se sluší a je správné a co se nesluší a není správné. Ježíš stejně jako tato matka nezahlucoval lid zbytečnou teorií, ale využíval praktickou stánku učení za pomocí příkladů, přirovnání.

Nejde o teorii, vědění nebo o poznání, ale jde o to, aby se dítě spolehlo, že všechno dobře dopadne. Čím více se umí dítě odevzdat, tím je jeho krok jistější, pokud se nezřeklo vlastní vůle. Pokud, odevzdá vládu nad sebou matce a pravé skutečnosti, dítě zapomíná v rozhodnou chvíli samo sebe, přitom odhazuje vlastní vůli a nechává ji rozplynout ve vůli matčině. Apoštol Pavel učil, že skutky nejsou rozhodující, ale víra ano. Prostřednictvím víry se člověk zcela odevzdá do vůle Boží. Je důležité zanechat všech předpisů, spolehnout se a jít dopředu! Poddát se a dobré jednání přijde pak samo. Tuto zásadu uplatňoval sv. Augustýn.⁷¹

⁷⁰ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie I.: Starověk a středověk*. Praha: Votobia, 1998. ISBN 8072200631. str. 277

⁷¹ Tamtéž, str. 278

7. Využití tématu ve výuce občanské výchovy pro základní a střední školy

Na základě rámcově vzdělávacího programu, který normativně stanovuje obecně to, co by se žáci měli naučit v určitých předmětech v daném roce, můžeme žáky seznámit s osobností, dílem, myšlenkami Emanuela Rádla. Předmět Občanské výchovy nabízí žákům možnost seznámit se s jedním z nejvýznamnějších českých myslitelů všech dob a jeho postoji, které zastával.

Žáci obecně na základních školách rozvíjí zájem o současnost a minulost vlastního národa, kulturních společenství, utváří a upevňují vědomí k evropské kultuře. A v souvislosti s těmito tématy je možné zmínit také Emanuela Rádla, protože projevoval zájem o svou vlast a snažil se popisovat problémy, které se mu zdály být ve společnosti alarmující.

Vzdělávací oblast Člověk a společnost využívá společenskovedních poznatků, které žáci získali v průběhu základního vzdělávání. Dále rozvíjí jejich poznatky a zpracovává je v širším myšlenkovém kontextu. Součástí vzdělávací oblasti je také pochopení na základě praktické zkušenosti nebo příkladu. Žáci se učí kriticky hodnotit jevy, které se ve společnosti odehrávají a přitom posuzují odlišné přístupy k řešení problémů z každodenní praxe. Výsledkem, kterého by žáci měli docílit, je schopnost přenést své poznatky do současnosti. Důraz je kladen na uvědomělost vlastní identity rozvoj myšlenkových operací.

Je podstatné, aby žáci znali a dostali do podvědomí souvislosti týkající se historie, protože právě na základech se staví. Zároveň v žácích posiluje respekt k základním principům demokracie a připravuje žáky na odpovědný občanský život v demokratické společnosti. Podporuje vědomí neopakovatelnosti a jedinečnosti života, významu lidské důstojnosti a úcty k výtvarům lidského ducha minulých generací i současnosti. Právě témata jako je smysl života, principy demokracie nebo společnosti se Emanuel Rádl ve svém životě zabýval.

Naopak na středních školách je vzdělávací obor Výchova k občanství koncipován na jiné úrovni než na základní. Můžeme se zde setkat s předmětem Humanitní vědy, které se snaží zachytit význačné události a jevy, které se ve společnosti odehrávají. Obsah sdělené látky se bude lišit u žáků na základních školách a u studentů na středních školách. Cílem je obohatit žáky o myšlenky, postřehy, přínosného člověka Emanuela Rádla, který projevoval ke své vlasti lásku a byl hrdý na to, kde se narodil.

Na otázky vlastenectví by žáci mohli rozvinout třídní debatu pod vedením pedagoga a předně popřemýšlet nad tím, co vůbec vlastenectví znamená pro člověka. Každý člověk má určitou potřebu někam patřit, být něčeho součástí. Rádl byl příkladem vlastence, který nepatřil k oblíbeným postavám minulosti a to kvůli svým postojům a mnohým názorům, které říkal zcela otevřeně bez okolků. Zmiňoval to, co si myslel a považoval za správné.

Emanuel Rádl, člověk bojující za svou vlast, se zamýšlel nad otázkou pravdy a tu hájil. Důkazem toho může být, jak uvádí jeho přítel Hromádka, že spolu chodili nad jícnem zdánlivě vyhaslé sopky a nedbali příliš obezřetně na podzemní dunění. Z hlediska morálnosti přispíval společnosti hodnotnými myšlenkami a jistě by tudíž neměly upadnout do zapomnění a měly by se předávat dál mládeži. S morálkou souvisí také víra, která člověka pozvedá a naplňuje ho.

V naší velmi rozmanité společnosti si mládež význam vlastenectví příliš neuvědomuje. Odchází z rodné vlasti s vidinou lepších, krásnějších zítřků, hledají něco jiného, nového, chtějí být úspěšní. Je důležité vést žáky k určité uvědomělosti, upevňování zdravé lásky k vlasti a přemýšlivosti nad skutečnými hodnotami a nad různými problémy světa.

Jako biolog a fyziolog přispěl společnosti řadou poznatků a studii o nervovém systému, zraku fototropismu nižších živočichů. Měl velký ohlas i v zahraničí. Jako augustinián se patrně setkal s Johanem Gregorem Mendlem, takže by Emanuel Rádl mohl být vzpomenut i v hodině přírodopisu, popřípadě biologie na středních školách.

Jako filozof si kladl mnoho otázek a snažil se vyzývat i ostatní, aby nad danou problematikou přemýšleli, přesto nikomu nevnucoval svůj názor, a kritizoval postoje ostatních za předpokladu, že se odklonili od pravdy. Vítězství pravdy, jak říká, je vítězstvím lásky k pravdě pro kterou se člověk obětuje až do té míry, dokud se milující nevzdá sám sebe.

Jde o to přimět žáky, aby nad danou problematikou, myšlenkami myslitele uvažovali a pochopili, co tím či oním chtěl Emanuel Rádl vyjádřit a aby tak došlo k přenosu filozofického odkazu Emanuela Rádla dalším generacím. Forma práce s žáky se může lišit, může se jednat o projekt, kdy je přesně vymezen jeden určitý problém, žáci se při práci mezi sebou ve skupinách vzájemně obohacují o různé nápady, myšlenky.

Další heuristickou aktivizující výukovou metodou může být brainstorming, kdy mají žáci za úkol napsat, co je k danému tématu napadne. Například se může jednat o pojem příroda, filozofie, svědomí, pravda. Vhodnou metodou pro zapojení žáků i studentů je řízená diskuze, při které jsou hlavní myšlenky zapisovány na tabuli a tím se také podporuje samostatné a kritické myšlení.

V rámci hodin občanské výchovy je možné vzpomenout právě myšlenku již vyslovenou Sokratem o svědomí a bavit se s žáky o morálních zákonech, které se dotýkají i samotných etických problémů ve společnosti.

Emanuel Rádl se zabýval ve svých studiích morálností ve světě a etikou, která by neměla zůstat bez povšimnutí mládeže. Klíčem k morálnímu jednání je svědomí, které člověku říká, co je dobré a co zlé. Co by měl udělat a od čeho jít pryč. Jelikož je člověk svobodný, takového ho stvořil Bůh, tak se může rozhodnout jakou cestu si zvolí. Člověk věřící to má o něco jednodušší, protože má desatero Božích přikázání podle kterého se řídí a na rozdíl od lidí, kteří jsou nevěřící, ti mají zákony, které jim vytváří bariéry, hranice toho, co je dovoleno. Při překročení hrozí trest, sankce.

Rádl souhlasil s tvrzením Tomáše Garrigue Masaryka, že pravda, která bolí, nakonec vítězí. Ale ne jenom pravda, ale i myšlení bolí. Toto tvrzení je vysvětlováno Rádlem tak, že myšlení je pro naši lenost velká námaha, do které se nikomu nechce. Přesto myšlení zná větší, pronikavější bolest, než je bolest z přílišné námahy, je to bolest z nahlédnuté pravdy, z poznání pravdy. Proto i žáci, studenti na středních školách by měli hledat pravdu stejně jako Emanuel Rádl, protože na základě ní budou schopni posoudit objektivnost, důvěryhodnost obsahů třeba i z médií, kterým se k nim dostává v masovém množství. Filozofické myšlenky osobnosti Emanuela Rádla mají stále co říci dnešnímu člověku žijící ve 21. století.

8. Závěr

V závěru bakalářské práce bych chtěla poukázat na stanovené cíle, které jsem si již v úvodu práce stanovila. Na základě svých cílů, které jsem si vytyčila a kterých jsem chtěla dosáhnout, jsem sbírala informace k tématu z vlastních děl Emanuela Rádl, které sepsal během svého života a také z děl, která byla o něm sepsána jinými autory, kteří s ním spolupracovali jako například Josef L. Hromádka. Dozvěděla jsem se prostřednictvím možnosti psát o této osobnosti mnoho cenných přínosných myšlenek, témat, kterými se zabýval.

Emanuel Rádl patří mezi jednoho z nejvýznamnějších českých myslitelů. Takových myslitelů, kteří byli odsunuti a vytlačeni z povědomí národa jistým způsobem. Jeho dílo není nějak oceněno. Na základě bakalářské práce se domnívám, že Rádlův odkaz je pro všechny věkové kategorie bez ohledu na vzdělání a je stále mnoha myšlenkami aktuální.

Chtěla bych uvést jednu jeho myšlenku, která je v práci již obsažena, ale přesně vystihuje podstatu věci a podtrhuje závěr práce. „Naše věda a filozofie, náboženství a církve, stát a politika musí být ve službách bratrství mezi všemi lidmi. Naším úkolem je chránit slabého proti silnému, chudého proti bohatému, bezmocného proti mocnému, dítě proti svévoli starších, ženu proti brutalitě mužů, bezbranný plod v lůně matčině, když jej chtějí lidé lehkomyšlností a sobectím zabíjet, protože se jim stal nepohodlným. Evangelium Ježíšovo je evangelium chudých.“⁷²

⁷² HROMÁDKA, Josef L. *Emanuel Rádl. Don Quijote české filosofie*. 3. vydání. Brno: L. Marek. ISBN 80-86263-66-5. str. 27-28

9. Prameny a literatura

1. HEJDÁNEK, Ladislav. Filozofický časopis: *Filosofie a společnost*. Praha: ACADEMIA, 1990, XXXVIII(1-2). ISSN 0015 - 1831.
2. HROMÁDKA, Josef L. *Emanuel Rádl. Don Quijote české filosofie*. 3.vydání. Brno: L. Marek. ISBN 80-86263-66-5.
3. HERMANN, T. – Markoš. Kolektiv autorů. *Emanuel Rádl - vědec a filosof*. Praha: Oikoymenh, 2004. ISBN 80-7298-107-2. ISSN 1213-1199
4. RÁDL, Emanuel. *Dějiny biologických teorií novověku II: Dějiny evolučních teorií v biologii 19. století*. Praha: ACADEMIA, 2006. ISBN 80-200-1393 -8.
5. RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie II. Novověk*. Praha: Votobia, 1999. ISBN 80-7220-064-X
6. RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie I. Starověk a středověk*. - Praha: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-063-1.
7. RÁDL, Emanuel. *Dějiny vývojových teorií*. Praha: Jan Laichter, 1909
8. RÁDL, Emanuel. *Náboženství a politika*. Praha: J. Věštník, 1921.
9. RÁDL, Emanuel. *Útěcha z filozofie*. 6. vydání. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0399-4.
10. RÁDL, Emanuel. *Západ a východ: Filozofické úvahy z cest*. Praha: náklad Jana Richtera, 1925

10. Elektronické zdroje

1. Emanuel Rádl [online]. web: Sociologická encyklopedie, Miroslav Petrusek, 2017 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/R%C3%A1dl_Emanuel
2. Emanuel Rádl [online]. web: Sociologická encyklopedie, Sociologický ústav AV ČR, 2018 [cit. 2019-03-21]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/R%C3%A1dl_Emanuel
3. BALADA, Jan a kol. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Náklad: 500. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007 [cit. 2019-03-21]. ISBN 978-80-87000-11-3. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>

11. Přílohy

Portrét Emanuela Rádla

12. Anotace

Jméno a příjmení:	Markéta Mészárosová
Katedra:	Katedra společenských věd, PdF UP Olomouc
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Rádlovo pojetí víry a filozofie
Název v angličtině:	Rádl's conception off faith philosophy
Anotace práce:	Tato práce se zabývá pojetím víry a filozofie Emanuela Rádla. Na začátku je popis Rádlova života, díla a jeho zařazení do kontextu doby. Práce obsahuje dvě kapitoly týkající se jeho interpretace filozofie a jeho pojetí víry. Nadále pak práce popisuje Rádlovo chápání pojmů související s filozofickými tématy morálky, mravnosti, hledání pravdy. Závěrečná část se zabývá využitelností Rádlových myšlenek u žáků základních a středních škol.
Klíčová slova:	Rádl, víra, filozofie, morálka, pravda, Bůh
Anotace v angličtině:	This work deals with the concept of faith and philosophy Emanuel Rádla. At the beginning is description of the Rádlova life, and his inclusion in the context of the time. The work contains two chapters relating to his philosophy and his interpretation of the faith. The work describes the concept sassociated with philosophical themes of morality, morality and the search for truth. At the end of work is applicability Rádl' idea for pupils in primary and secondary schools.
Klíčová slova v angličtině:	Rádl, faith, phylosophy, morality, truth, God

Přílohy vázané v práci:	1. Portrét Emanuela Rádla
Rozsah práce:	38 stran
Jazyk práce:	Český jazyk